ŞARKIŞLA YÖRESİ

KADIN AĞZI TÜRKÜ YAKMA VE SÖYLEME GELENEKLERİ

KUTAY ÖZTÜRK

2019

1. Şarkışla Gelenekleri

Bu bölümde "Kadınların Şarkışla'da geleneksel yaşayış biçimleri ve bu geleneklerin türkülerle olan bağlantıları nelerdir?" sorusuna yanıt aranmıştır.

1.1. Mani Söyleme

Maniler, Türk Halk Edebiyatının en sık kullanılan türlerinden birisidir. Çoğunlukla kadın imeceleri aracılığıyla söylenen ve yaşatılan, hece ölçüsünün bazen yedili bazen de sekizli kalıplarından oluşan, duygu ve düşünceleri en sade biçimde aktaran dört dizelik şiirlerdir. Manilerin ilk iki dizesi, üçüncü ve dördüncü dizelere basamak ve uyak teşkil edecek biçimde, asıl söz ise üçüncü ve dördüncü dizelerde söylenir. Son derece anlamsızmış gibi görünen ilk iki dizenin, düşünsel incelikler içerdiği görülmektedir. Konu ve isimler de söylendiği durum ve yere uyacak biçimde değiştirilebilir. O günün anlamına uyması için manilerdeki belirli ayaklar değişime uğrayabilir. İlk iki mısrası söylenir, diğer iki mısrasını günün anlamına uygun şekle getirerek söyleyebilirler. Ayrıca bir isime hitap ediyorlarsa kişi isimlerini değiştirerek durumun anlamına uydurabilirler. İhsan Öztürk'e göre, "çoğunlukla kadınların yazdığı manilerden oluşan türküler *kadın ağzı türküler*dir. Bir türküyü erkekler de yaksa, kadınlar söylerken onu biçimlendirir. Şarkışla'da dilden dile, kulaktan kulağa söylenirken değişikliğe uğrayabilir, yörenin özelliklerini taşıyacak bir hale getirilir ve bu duruma folklorik oluşum süreci denmektedir. Eğer yörenin folklorik özelliklerini taşıyorsa anonimleşme sürecine girer."

1.2. Yün Yıkama

Kanak Çayı'nın ve Acısu'nun kenarında doğal çayır vardır, yünleri yıkadıktan sonra kuruması için bu yeşillik bölgeye yünleri kurutmak amacıyla güneşe sererler. Kadınlar yünlerin kurumasını beklerken oturup sohbet, dedikodu ve türkü söyleme geleneklerini sürdürdükleri bir imece gerçekleştirilir.

1.3. Bulgur Çekme

Kadınlar bir eve toplanırlar ve bulgur çekerler, ardından diğer bir eve geçer ve imecelerini sırayla ev değiştirerek sürdürürler. Bulgur çekme imecesi sırasında ise maniler ve atışmalar şeklinde türkü söylerler. Şarkışla manileri genellikle bulgur çekme imecelerinde söylenir ve bu şekilde dilden dile, kulaktan kulağa aktarılırlar. Harman kaldırılıp, un, yarma, bulgur vb. olacak ürün ayrıldıktan sonra (unluk tutulması) bulgur çekilecek evde toplanan genç kızlar, sırasıyla bulgur çekme taşının başına geçerler. Yorulup karınlar da acıkınca, bulgur taşı çevirmeye ara verilir, ev sahibi sini hazırlar ve yemekler getirir. Şarkışla'da bu hazırlığa 'sini salma', getirdiği yemeklere ise "daş durduluk" denir. Gelen yemekler güzelse; övgü ile maniler söylenir, eğer yemekler kötü olduğu düşünülürse, yemeklere ve ev sahibine maniler yoluyla veryansın edilir. Örneğin 'daş durduluk' gecikirse;

Çarşıdan aldım bekmezi
Gelir akmazı akmazı
Daş durduluk vermiyor
Ali'nin yerden gahmazı

Daş dönmüyor dönmüyor
Daştan bulgur enmiyor
Ş'evin kirli garısı (Şu evin kirli karısı)
Daş durduluk vermiyor

Daş durdu bulguru çek
Pilavı gönder yiyek
Dışardaki itlere
Bulaşığını verek

gibi maniler yoluyla ev sahibine sataşılır, kızlardan bazıları bulgur taşının üstüne oturur ve taşın dönmesini engeller. Ev sahibi “Kızım ne istiyorsunuz, size ne yapayım?” diye sorarsa, yemeklerin iyi bir şekilde ikram edilmesi için şu yanıtı alır:

Kazanımın dibi bakır
İtler yürür takır takır
Benim anam kimden fakır
Şimdi gelir daş durduluk

Kapımızın önü erik
Tavuklar çıkarır ferik
Biz üzümle şeker yerik
Şimdi gelir daş durduluk

En sonunda ev sahibi yiyecek hazırlar, ikram edilen yemekler hep birlikte yenir ve bulgur çekme imecesi devam eder. Bu sırada mahallenin gençleri de, pencerelerden meyveler atarak ev sahibinden ikram ister. Ev sahibi gençlere de yiyecek hazırlar ve gönderir. Bu şekilde, kızlar da dışarıda kimlerin beklediğini öğrenmiş olurlar. Sözlüsü dışarıda bekleyen genç kızlara maniler ile sataşılır ve şakalar yapılır. Sini salarken kadınlar aralarında sevdiklerini bildiği kişilerle ilgili türküler söyler, birbirlerine bazen iğneleme yapar, bazen akıllarına girmeye çalışırlar.

Ayşe inek sağıyor
Saçlar yere dağıyor
Kör olasın gız Ayşe
Hasan boynun ağıyor

Maniler ile sataşılan kız, bahsedilen gence ilgi duymuyorsa;

Hasan bana yaramaz
Çalı çırpı gıramaz
Ahra direk ederim
Çöpe kürek ederim

İlgi duyuyorsa;

Hoş geldi hoş üstüne
Selamı baş üstüne
Yanımıza buyursun
Otursun döş üstüne

şeklinde maniler söyleyerek duygularını dile getirir.

1.4. Ekin Biçme (Çifte Havaları)

“Kadınlar, orakla ekin biçerken sıra sıra dizilirler. Ritmik bir şekilde ekin biçmek için de çifte havaları söylerler. Ekin biçenler aynı sırayı bozmadan birlikte yürüyerek tarlanın sonuna kadar giderler.” Burada söylenen türküler ses aralığı fazla geniş olmayan, 2/4, 4/4 ve bunların üçerli şekilleri olan 6/8 ve 12/8’lik tartımla söylenen eserlerdir. Türkünün buradaki işlevi yapılan işin zorluğunu hafifletmek ve çalışmayı eğlenceli hale getirmektir. Türküler, aynı zamanda orakla yapılan biçme hareketine ritmik uyum sağlamaya da yardımcı olur.

1.5. Kilim Dokuma

Şarkışla’da, çoğu evde kilim tezgâhı bulunur ve evdeki kız sayısına göre kilim dokuma işine girişilmekteydi. Evdeki kız sayısı yeterli değilse yine imece usulü yardımlaşma yöntemiyle kilim dokunurdu. Kız sayısı daha fazla olan evlerde kilim evdeki kızlar tarafından kilim dokuma yapılmaktaydı. Şarkışla kilimlerinde ilk başta çok sık kullanılan hayvan ve bitki motifleri kullanılırken, daha sonra sembol ve geometrik şekillere de yer verilmeye başlanmıştır. İşlenen kilimlerde sadece yün kullanılır, desenler ise siyah, beyaz, kırmızı, turuncu ve mavi renkler ile dokunmaktaydı. Şekil olarak genellikle dikdörtgen ve eşkenar dörtgen tercih edilirdi. Kilimin sık bir şekilde düğüm almadan dokunmasına özen gösterilirdi. Şarkışla kilimlerinin dokuma macerası, koyunlardan elde edilip yıkanan yünlerin, (genellikle) Kanak Çayı’nda kurutulması ile başlar. Kurutulan yünler iplik haline getirilir, sonrasında büyük kazanlarla kök boya kullanılarak kaynatılır, boya işlemi bittikten sonra tekrar kurutma işlemi yapılır ve yünler dokumaya hazır hale getirilirdi. Genellikle yaz aylarında kurutma işlemleri bitirilir, sonbaharın gelmesiyle, kadınların kilimleri satışa sunmaya başlaması gereklidir. Bütün “kilim dokuma” işlemi ise bir kişinin bir yıllık çalışması neticesinde ortaya çıkmaktadır.

1.6. Kız İsteme

Dünür (erkek tarafı ailesi) kız istemeye üç defa gider. Kız tarafı gelenek olarak kızı vermeye razı olsalar bile biraz naz yaparlar. Bu yüzden yörede “kız evi naz evi” deyimi yaygındır. İlk iki seferde kız tarafı misafirlerini herhangi bir anlaşmaya bağlanmadan geri gönderirler. Böylelikle gelenek olarak kız istemeye gelen ailenin hem kararlılığı denenmiş olur, hem de tanışmak ve bağları kuvvetlendirmek adına daha uygun bir zemin hazırlanır. Üçüncü görüşmede, eğer kız isteme olumlu bir sonuç alacak olursa şerbet ikram edilir, şerbet içmeye ise “ağız tadı yapmak” denir. Bu anlaşmaya varıldığının bir sembolüdür ve sonrasında çifti nişanlı yaparlar. Harman yeri yapılır, düğün günü kararlaştırılır ve çeyiz hazırlıklarına girişilir.

1.7. Kına

Kınalar geleneksel olarak sadece kadınların katıldıkları bir törendir. Kına geceleri gelin olacak kızın bir bakıma yakınlarıyla veda törenidir. Söylenen kına türkülerinin temaları da ayrılık üzerine olur. Bazen bu sözlerde kızın evdekilere sitemi, bazen de evdekilere duyacağı özlem dile getirilir. Kına gecesine özel türküler ve oyun havaları söylenir, geleneksel oyun tarzları ile kına gecesi yapılırdı. Genellikle gelin adayının evden ayrılacağı ve her şeye hasret kalacağı vurgulanan türküler söylenir.

Atladı geçti eşiği
Sofrada galdı gaşığı
Böyük evin yakışığı
Gız anam gınan gutl'olsun

Biner atın eyisine
Gider ırmak gıyısına
Çağırın bey dayısına
Gız anam gınan gutl'olsun

Çattılar çatma daşını
Gurdular düğün aşını
Gız ağlatma gardaşını
Gız anam gınan gutl'olsun

1.8. Yenge Başı Övme

Şarkışla'nın Emlek Köylerinde de kına yakma geleneği yaygın bir şekilde sürmektedir. Şarkışla merkezdeki törenlerden biraz daha farklıdır. Buradaki kına törenleri oğlan başından (evinden) kız başına (evine) en az 6-7 kişilik bir grup kına getirirler. Bu kına getiren gruba "yenge" denir. Kız başında ise yine 6-7 kadından oluşan bir grup, oğlan başından gelen grubu karşılamak için kağıya dizilirler. Gelen kadınların her birine bir dörtlük söylerler. (bu dörtlükler gelen kişinin eşinin adına göre uyarlanarak söylenir). Ezgi ile söylenen bu dörtlüklere "yenge başı övme havası" denir.

Sivas'tan aldım suvanı
Gelir sıvanı sıvanı
Ali Ağa'nın duvanı
Hoş geldin nazlı dünürüm

Sivas'tan aldım altını
Gelir tartılı tartılı
Haydar Ağa'nın hatını
Hoş geldin nazlı dünürüm

Sivas'tan aldım gatırı
Gelir atılı atılı
Hasan Ağa'nın hatını
Hoş geldin nazlı dünürüm

1.9. Kına Yakma

Yengelerin getirdiği kınalar kağıtlardan çıkarılır, bir kapta karılarak gelin adayının ve diğer evde bulunanların ellerine yakılır. Kına yakılırken de "gelin başı övme havası" söylenir.

Tasta gına eziliyor
Ağ ellere düzülüyor
Keklik gibi sülüyor
Gelin gızın düğünü var

Açmış pencereyi bakar
Elvan çiçekleri kokar
Dönmüş sılasına bakar
Gelin gızın düğünü var

Atladı geçti eşiği
Sofrada galdı gaşığı
Böyük evin yakışığı
İşte goyup gidiyorum

Toplanmış başına gızlar
Her birin kâkülün düzler
Kan ağlıyor ala gözler
Gelin gızın düğünü var

Ana gızın beş miyidi
Birbirine eş miyidi
Attın gurbet ele beni
Gara bağrın daş mıyıdı

Göğ arpayı gavurullar
Güvercini doyurullar
Demedim mi anam sana
Seni benden ayırıllar

1.10. Düğün

Şarkışla'da düğünler, 3, 5, 7 rakamlarının halk arasında kutsal sayılması nedeni ve düğün sahibinin maddi gücüne göre 3, 5 veya 7 gün sürerdi. Bu rakamlar halk arasında şu anlamlara gelir;

Üçler: Allah, Hz. Muhammed ve Hz. Ali.
Beşler: Hz. Muhammed, Hz. Fatıma, Hz. Ali, Hasan ve Hüseyin.
Yediler: Hz. Muhammed, Hz. Fatıma, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Hatice, Hz. Selmanı Pak.

(Bir inanışa göre ise Yediler; Alevi-Bektaşî inancında Yedi Ulu Ozan olan Nesimi, Fuzuli, Hatayi, Kul Himmet, Yemini, Virani ve Pir Sultan Abdal'ı simgeler).

Düğün süresince her gün neler yapılacağı gayet düzgün bir plan çerçevesinde sürer. Örneğin; kız hamamı, erkek hamamı, çeyiz yazılması, bayrak dikilmesi, kına yakılması vb. törenler düğün yapılan süreye yayılır.

Bu törenlerden çok önemli bir bölümü de kadınların kendi aralarında bir yerde toplanarak halay çekmeleridir. Erkekler yazın meydanlarda, kışın evlerin avlularında toplanarak davul zurna eşliğinde halay çekerken, kadınlar kendi müziklerini kendileri üretmek zorunda kalmışlardır. Çünkü kadınların halay çektikleri yerler evlerin kapalı bölümlerinde olurdu ve bu bölüme erkekler giremez. Deme-çevirme halaylar, bu nedenle ortaya çıkmışlardır. Halayı idare eden kadın, yörenin türkülerini ezgi ve söz olarak iyi bilenlerden biri olur. Bu arada, çalgı olmadığından dolayı bazen def ile bazen de bakır tepsilerle ritim tutularak halay çekenlere destek verenler bulunur. Ritim tutanlar aynı zamanda halayın sözlerine de eşlik ederler. Halayın diğer bireyleri, halayda söylenen türkülerin sözlerini bilmeseler bile kulakları hep halay başında olur. Halay başı bir mısra veya bir beyit söyler, halayın diğer bireyleri aynı sözleri halay başının ağzından alarak tekrar ederler. Burada hem halay başı hem de halaydakiler türkü söylemedikleri bölümlerde dinlenmiş olurlar. Maddi durumu iyi olmayan aileler başka birinin gelinliğini temin eder, iyi ise gelinlik diktirilir. Düğün gününden birkaç gün önce hamama gidilir. Gelin, hamama bohça götürür. Bohça, hamam parasını vermeye gelen damada takdim edilir. Düğünde hayvan kesilir ve gelen misafirlere yemek verilir. Gelin ve damat düğünde halay çekerler, halay sırasında birbirlerini ilk kez o zaman görürler.

1.11. Düğün (Halay)

Deme çevirme: Birbirlerini dinlendirmeye yönelik halay çekme şekli, ritmik bir halay çeşidi. 4/4 - 6/8 - 12/8 gibi ritmin zor olmadığı halaylar tercih edilirdi, böylece halay çekerken türkü söylemeyi kolay hale getirmiş olurlardı. Burada ya halay başı söyler ya da halayın (10 kişilik bir ekip ve git gide artabilir) yarısı söyler bir beyiti, söyleyen taraf durur karşı taraf aynı beyiti tekrar eder ve böyle sürer. Düğünün son günü gelin baba evinden çıkarılıp yengeleri tarafından ata bindirilirdi. Eşikten dışarıya adımını atarken kadınlar koro halinde lirik bir ezgi ile “gelin ağlatma” havasını söylerdi. Bu esnada gelinin yakınları ve gelin birbirlerine sarılarak ağlaşırlardı.

1.12. Gelin Ağlatma

Gelin görücüye, oğlanın kız kardeşi veya yengesi bir bahaneyle kızın evine giderler. Birkaç kez gider gelirler. Eğer kızı beğenirlerse kız annesine söylerler. Onlar da verici ise “bize birkaç gün verin” derler. Oğlan tarafından da birkaç kişi görücü gider, yanlarında imam da götürürler. Geliş nedenlerini söylerler, “Allahın emri ile kızınıza talibiz” derler. Kız tarafı da kabul edip kahve ve şerbet ikram eder. Küçük bir yüzük takılır. Daha sonra büyük şerbet istenir kız tarafından. Yine erkek tarafından, büyüklerden birkaç kişi gider, bu sefer geline bir gümüş bilezik ve altın takarlar. Ertesi sabah oğlan evine şerbet gider. Bir kadının başına sürahi ile şerbeti koyarlar, kadın servis etmek için götürür ve bahşiş alır. Daha sonra aradan 4-5 gün geçer ve nişan isterler. Oğlan tarafı çerez (kuruyemiş vs.) alır. Kimin avlusu büyük ise orada nişan takılır. Oruçta iftarlık (pirinç, mercimek, erişte, yufka ekmeği vb.) götürülür, şeker bayramında bayramlık (elbise, terlik, yazma vb.) gider. Bunlar pişirilir ve ağırlayabilecekleri kadar kişi iftara gider. Yemek yendikten sonra tore (değerli eşya, altın vs.) toplanır. Bu töre kızın annesine kalır. Kızın annesi bunlar ile kızın eksikliklerini tamamlar. Kurban bayramında kurban gider. Kurbanlığın alnına altın, kafasına ayna takılır ve süslenir. İki çocuğun eline verilir ve kız evine gönderilir. Kız evi çocuklara hediye olarak çorap verir. Düğün gününe karar vermek için, akşam kız evine birkaç erkek gider ve düğün günü keserler (belirlerler). Orada kız tarafına sorulur; “başlık istiyor musunuz” diye. Kız tarafı; “kardeşlerime tabanca, çoluk çocuğun da gönlünü yap” (şeker, kuruyemiş vb.) derler. Baklava en önemli yiyecektir düğünde, bu yüzden ne kadar

baklava istediklerini sorarlar. Düğüne davet için Şarkışla'nın içine baklava, köylere patiska bez alınır ve onunla düğüne davet edilir. Annesine "ana bezi" alınır ve bu kaliteli bir kumaş olur. Düğüne bir hafta kala düğüne hazırlık başlar. Düğün kahyası olur, düğün kahyası elinde davul ve zurna ile akrabalarının evinin önünde nöbet döver. O sırada nöbet dövülen evin içerisinden birileri davulcuya bahşiş verir. Bir de 'yas alma' vardır, bu Cuma günü hoca tutulup, yakın bir zamanda cenazesi olan evlere gidilip dua okunan ve rıza için bir çeşit izin alma biçimidir. Yas alma sırasında geçen bir diyalog ise örnek olarak şu şekilde gerçekleşir; "Düğün kahyası: sizin de cenazeniz var ama biz düğün tarihini önceden kararlaştırdık, kusura bakmayın. Sizin yasınız, bizim yasımızdır." "Cenaze sahibi: Allah hayırlı uğurlu etsin, düğün de ölüm de Allahın emri, Allah başaca mesut etsin." Cuma günü gelin hamama götürülür, cumartesi düğün başlar, pazar gelin alma olur, pazartesi erkek evinde duvak olur.

Çık yokarı ben bağlayım başını
Ağladıkça sil gözüyün yaşını
Yazıda mı buldun gelin eşini

Ah neyleyim yârin de ellere yâr olmuş
Eller al geyinmiş gız sana ar olmuş

Çık yokarı sandık sepet kitlensin
Ağırlıklar gır atlara yüklensin
Yiğit olan bu cefaya gatlansın

Ah neyleyim yârin de ellere yâr olmuş
Eller al geyinmiş gız sana ar olmuş

1.13. Gelin Ağzı Açma (Ağız Kiti Açma)

Şarkışla'da kadınlar uzun yıllar boyunca gelinlik eder. "Gelinlik etmek", aynı zamanda erkeğin ailesi yanında konuşmamak, onlara hizmet ve hürmette eksiklik yapmaması anlamını da taşır. Bu konuşmama durumuna "ağız kiti" denir. Gelin, ağız kiti açılana, yani "gelin ağzı açma" eylemine kadar konuşmaz. Gelin ağzı açmak için erkeğin ailesi değişkenlik gösteren bir süre zarfında geline hediye (altın, büyükbaş hayvan, vs) sunar. Bu süreç en az 2-3 sene sürmektedir. Gelin 40 gün boyunca gelin olduğu evden çıkmaz, ziyaretine de bu süre zarfında gelen olmaz. Hastalık, ölüm gibi bir durum olması dışında ailesiyle dahi görüşmez. Bu gelenek "gelinin kırkı çıkması" olarak adlandırılır. Ancak bu 40 gün bitiminde ailesini ziyarete gidebilir ve 'yol aça (yol açmaya) gitti' denir. Yol açmak için kadının ailesi dünürlerine hediye gönderir.

1.14. Doğum

Gelin hamile olduğunda arkadaşı, görümcesi ve eltisi dışında kimseye duyurmazlar, kaynanası veya kayınbabası bir şekilde duymuş olsa da bunu belli etmezler, ayıp olduğu düşünüldüğü için duymazlıktan gelinir. Doğum yapacağı zaman gelene kadar da haber verilmesi için beklenir. Doğumdan sonra babaya "göz aydın" hediyesi verilir. Müjdeyi evin küçüğü olan çocuklardan birisi verir. Eskiden erkek çocuğun olması aileyi daha mutlu ederdi. Şarkışla, ataerkil bir toplumsal yapıya hakim olan, kız çocuklarının evlendikten sonra aileden ayrılması korkusu taşıyan ve erkek çocuğun

bir tür güç göstergesi olarak gören bir yöre yaşantısı içerisindedir. Bu nedenle cinsiyet haberi de büyük bir önem taşıyordu. Eğer kız olduysa "dört duvar ağlıyor" derler. Erkek olduysa evin düğünü-bayramı olur. Doğumdan sonra çocuğun gözlerini şaşı olur inancıyla 40 gün bağlarlar ve kundak yaparlar. Çocuğun ismini gelinin kayınpederi koyar ve hoca getirilir göbek adı ezan okunarak konur. Yine doğumdan 40 gün sonra elekten tuzlu su dökülür ve çocuk yıkanır. Tuz konmasının sebebi çocuğun büyüyünce terinin kokmamasıdır. Çocuğun diş çıkarma sürecinde çocuğu oturtur ve bir yere bağlarlar. Kucağına ise kalem, makas ve kitap koyarlar. Çocuk hangisine uzanırsa ona 28 göre meslek seçecek denir. Bu esnada iki kişi evin etrafında koşarak döner ve dışarıda koşanlardan eve ilk kim girerse makası alır, çocuğun ipini keser. İpi kesen kişiye hediye verilir.

1.15. Cenaze

Cenazeyi defnetmek ve taziye için aile üyeleri, komşular, mahalle sakinleri bir araya gelinir. Mezar kazmak için uygun olan kişiler kazma ve küreklerle mezarlığa giderler, cenazesi olan ailenin kabristanında belirlediği yeri kazmaya başlarlar. Mezar kazma konusu da deneyim gerektiren bir iştir. "*1950li yıllardan 80li yılların sonuna kadar 'Kayış Ahmet' lakabıyla bilinen Ahmet Lekdemir muhakkak her cenazede hem bedeni hem de bilgisiyle mezar kazma işine yardımcı olmuştur. Bizim çocukluğumuzda (50li yıllarda) cenazenin konulduğu tabut, namazdan sonra insanların omuzlarında camiden mezara kadar götürülürdü. Orada hocanın dualarıyla defnedilirdi"* (Öztürk, 2019). Defin işleminden sonra taziye evinde erkekler ve hanımlar farklı yerlerde otururlar, taziyeye gelen hanımların yanına, erkekler ise erkeklerin olduğu yere girip başsağlığı diledikten sonra biraz otururlar ve evden öyle ayrılırlar. Erkeklerin oturduğu yerde sadece kuran okunur, taziyeye gelenler fazla oturmayıp kalkarlardı. Kadınların olduğu bölümde ise Şarkışla'nın doğaçlama ağıt yakma yeteneği olan hanımları, ağıt yakarlar, diğer hanımlarda ağlaşırlardı. Daha sonra bu ağıtlar cenazede bulunanlardan hafızası güçlü olanlarca ezberlenip sonraki kuşaklara aktarılırdı. Bu tür ağıtlarda da ezgilerden çok sözler ön plana çıkmaktadır. Ağıtların kalıcı olması da ölen kişinin ölüm şekliyle ve kaza insanları arasındaki sevilme oranına göre kalıcı olurdu veya unutulurdu. Özellikle olaylı ölümlerde (şehitlik, cinayet, vakitsiz ölümler gibi) yakılan ağıtlar daha sonraki yıllarda halk arasında daha çok yayılarak kalıcı olmuştur. Cenaze evine komşulardan sürekli yemek getirilirdi. Cenaze evinin küçük bakıma ihtiyacı olan çocuklar paylaşılarak okula gitmesi ve barınması sağlanırdı ve kasvetli atmosferden uzak tutulurdu. Cenazeye saygı nedeniyle kırkı çıkana kadar cenazeye yakın evlerde radyo çalınmaz müzik dinlenmez, eğlence yapılmazdı Cenazenin 40. günü de cenaze evinde, büyük bir katılımla mutlaka mevlüt okunurdu. Mevlütte kağıt külah içerisinde 'mevlüt şekeri' ikram edilirdi.

1.16. Ağıt yakma

Türklerin Asya'da boylar halinde yaşadığı dönemlerde ölenlerin arkasından 7 gün süren cenaze töreni yapılırdı. Bu törenleri; Baksı, Kam, Oyun, Ozan gibi kopuzcular yürütürler; ölen kişinin ruhunun Gök Tanrı'ya yakın bir kata çıkması için yakarırlar, ağıtlar söylerlerdi. Bu törenlere 'Yuğ' yakılan ağıtlara da 'Sagu' denir. İslamiyet'ten sonra ölen kişi için yakılan ağıtlara Mersiye denmeye başlandı. Daha sonraları Alevi/Bektaşi topluluklarında yalnız "Ehl-i Beyt" için yakılan ağıtlara "Mersiye" denmiştir. Türkler'in Anadolu'ya göçmeye başladığı yıllardan (XI. YY.) beri bu gelenek sürmektedir ve ezgiyle söylenen sözlere "ağıt yakma" denilmeye başlanmıştır. Şarkışla'da da doğaçlama şiir söyleme yeteneğine sahip olan kadınlar ölülerin arkasına ağıt yakarlardı.

2. Şarkışla Kadın Ağzı Türküler Hakkında Görüşmeler
Bu bölümde "Şarkışla adetlerini yaşamış veya bilgisi olan kişilerin, kadınların yaşayış biçimleri ve *kadın ağzı türküler* hakkındaki görüşleri nelerdir?" şeklinde belirlenmiş olan ikinci alt probleme ilişkin bulgular yer almaktadır.

2.1. İhsan Öztürk İle Yapılan Görüşme
Türk Halk Müziği sanatçısı İhsan Öztürk, Şarkışla yöresinde ve civarında araştırmalar yapmış bir derlemeci aynı zamanda bir Şarkışla'lı olarak Şarkışla folkloru hakkında teknik bilgilere sahiptir. Kendisi ile görüşme yaparak bu bilgilerden toplamalar yapılmış, görüşme derlenip yazıya dökülmüştür.

Kutay Öztürk: Kadın Ağzı Türkü nedir?
İhsan Öztürk: "*Kadın ağzı türkü*; kadınların genellikle imece yaparken veya bir araya geldikleri, örnek olarak "bulgur çekme", "yün yıkama", "ekin biçme", "pancar çapalama", "kına", "düğün", "ağıt yakma" sırasında söyledikleri ve kadınların ağızlarında şekillendirdikleri türkü biçimine denir.

K.Ö.: Türk Halk Müziğinde kadınların önemini açıklayabilir misiniz?
İ.Ö.: Kadınlar en önemli taşıyıcılardır. Bir araya gelip bireysel ve toplu türkü söyledikleri ortam çok fazladır. Tandırda ekmek pişirme, bulgur çekme, kilim dokuma, yün yıkama, ekin biçme, pancar çapalama gibi işler imece usulü gerçekleştirilirdi. Bu imeceler türkü ve mani eşliğinde yapılırdı. Bu saydığımız imecelerde sadece kadınlar ve çocuklar bulunurdu. İlkokula gittiğim sıralarda ben de bu imecelerde bulundum. Burada söylenen türküler taze zihinleri ve öğrenmeye meyilli çocuk kulakları için ezberlemeye çok müsaittir. Böylelikle kadınlar sadece kendi aralarında değil, gelecek kuşağa da türkü birikimlerini aktarmışlardır. Şarkışla özelinde düşünürsek kadınların türkü aktarmakdaki rolü erkeklerden fazla olmuştur.

K.Ö.: Türkü derleme hakkında bilgiler verebilir misiniz? (Derleyiciler hangi özelliklere sahip olmalı ve nerelerde türkü derlemeleri gerekir)
İ.Ö.: Derleme 1925 yılında Asaf Kardeşler ile başlamış, sonra Rauf Yektazi, Yusuf Ziya Bey, Darür Elhan'ın derlemeleri 1927'de başlamış, 1936'da Bela Bartok, 1937'de Necil Kazım Akses, Adnan Saygun, Arif Yetikkan, Muzaffer Sarısözen bu isimler hem halk kültürünü iyi bilen hem de müzik bilgisi olan insanlar ve bu yüzden çok güzel derlemeler yapmışlardır. Derleyiciliğin bir okulu yok, ya da bir ehliyet aranmıyor, bu yüzden de kimlere "derleyici" denir kişilere göre tarif ve tanımlar farklılaşıyor. Ben kendi düşüncemi söyleyeyim; öncelikle derleyici türkü derleyeceği bölgeyi çok iyi tanımalıdır. Kültürel yapısı ve folklorik özelliklerini, o yörede hangi diziyi, hangi makamı, hangi usülü daha çok kullanıyorlar, 31 türkülerin melodik seyrinde ne tür değişkenlikler var bilmelidir. Derleyici bölgede bulunan kaynak kişileri tanımalıdır. Kimler sözleri daha iyi aklında tutar, melodiyi doğru aktarır ve yöresinden çok fazla ayrı kalmamış, dil ve kültür değişimine uğramamış kaynak kişileri seçmeleri gerekir. Örnek olarak benim türkü aldığım kadınları düşünürsek Şarkışla'dan ayrılmışlarsa en fazla Kayseri veya Sivas'a gidip gelmişlikleri vardır. Bu yüzden de doğal olarak türküyü söylerken yörenin şivesiyle, vurgularıyla ve melodiyi değiştirmeden söylerlerdi. Kaynak kişinin adı, soyadı, mesleği, müzikle yakınlığı, kayıt için söylediği eseri, öyküsü varsa öykü notları alınmalı. Kaynak kişiyi biraz belleğini harekete geçirerek türkü ile ilgili daha çok bilgi verecek kıvama getirmeli. Söylenen

sözlerde anlam olarak bilmediği yerel sözcükler varsa veya eseri seslendirecek kimselerin bilemeyeceğini varsayarak açıklamasını yazmalı. Kaynak kişi bir türkünün sadece bir bölümünü biliyorsa diğer kaynak kişiler ile desteklenmeli ve türküyü sağlıklı bir biçimde sözlerinin tümünü ortaya çıkarmaya çalışmalı. En önemli aşamalarından biri de; türkünün notasını doğru bir şekilde, duyulduğu gibi yazmalıdır. Derleyicilerin "dikte" özellikleri ve nota bilgileri çok iyi olmalıdır.

K.Ö.: Türkü hikayelerinin önemi nedir?
İ.Ö.: Türkülerin hepsinin öyküsü yok böyle bir yanlışa düşmemek lazım. İnternet ortamında türkülere gerçek olmayan öyküler uygulanmaya çalışılıyor ve içeriğine baktığımız zaman yanlışlar bulabiliyoruz. Burada da derleyiciye, alma imkanı varsa kaynak kişiden doğru hikayeyi almak ve hikayeyi farklı kişilerden de sağlama yaparak desteklemek düşüyor. Seslendiren kişi türküyü yorumlarken gözünün önüne hikaye içerisinde geçenleri getireceğinden dolayı hikayeler önem arz etmektedir. Öyküyü bilmek türkünün yakıldığı bölgeyi, o yerin şivesini ve olayı çok yalın bir biçimde nakletmiş olur. Türküler yakıldığı dönemin gazetesidir.

2.2. Medine Köseoğlu İle Yapılan Görüşme
Medine Köseoğlu Şarkışla'da doğup büyüyen, yöre kültürünü iyi bilen, TRT repertuarında bulunan birçok Şarkışla türküsüne kaynak kişi olmuş bir yöre sakinidir. Kendisi ile ses ve görüntü kaydı altında görüşme yapılmış ve söyleşiler çalışmaya aktarılmıştır.

Kutay ÖZTÜRK: Kadınlar geçmişte hangi durumlarda türkü yakmışlardır?
Medine KÖSEOĞLU*:* Kız birine sevdalanır, öyle hemen evliliğe de izin vermezlerdi,
sevdadan yakarlardı. Kavuşamazlardı, ya birinin ya da ötekinin evi (ailesi) izin vermezdi hasretten yakarlardı. Sevdalarına mahallede veya köyde bulunan kadınlar da şahit olduysa, onlar da çiftlere duydukları üzüntüyle türkü yakar söylerlerdi. Bulgur, yün, kilim gibi imecelere oturup eğlence amaçlı türküler yakarlardı. Atışma yaparlardı, iğnelemek istedikleri kişilere mani yazar, türkü yakar söylerlerdi. Bir oturmada (toplanma) kalkıp oyun (halay) oynarken türkü söylerlerdi. Cenaze olunca yaşlı kadınlar ağıt yakarlardı. Biz bunları belleyip (ezberleyip) söylerdik.

K.Ö. : Bütün imecelerde bulundunuz mu, imeceler nasıl geçiyordu?
M.K.: İmecelere gittim, orada bana türkü söyletirlerdi. Örneğin bulgur çekiliyorsa akşama kadar sürerdi bulgur imecesi. Bir ev bitti mi diğerine gidilir, herkesin bulguru çekilip bitirilirdi. Kadınlar şaka yaparlardı birbirlerine. Kapılarını kitlerlerdi anahtarı saklarlardı, pencerelerden meyve atarlardı, türkü söyleyip laf atardık penceredekilere. Hem çalışılırdı hem de türkü, mani söyleyip eğlenilirdi.

K.Ö.: İmecelere, yerlerine ve imecelerde bulunan kişilere örnekler verebilir misiniz?
M.K.: Şarkışla'nın köylerinde, mahallelerinde, evlerin bahçelerinde, yıkamalık ve kurutmalık işler olduğunda ırmak, çay olan yerlerde imeceler yapılırdı. Bulgur Şarkışla'da çok olurdu, bulguru çekmek için toplanılır, yün dokuması yapmaya koyulmak için yünü toplar, yıkar sonra da kurutmaya götürürdük. Yünü dokuma zamanı da yardımlaşılırdı, genç kızlara hem nasıl yapılacağı öğretilir hem de daha çok çalıştıkları için iş verilirdi. Evlenme çağına gelince genç kızların düğününe hazırlıklar da beraber yapılırdı. İmeceye eş, dost, akraba, komşu hep birlikte bütün kadınlarla girişilirdi. Bugün bir evde imece varsa diğer gün başka eve yardıma gidilirdi.

K.Ö.: Şarkışla'nın türkülerini tanımamızda katkılarınız hakkında söylemek istediklerinizi öğrenebilir miyim?

M.K.: Ben aklım yettiğinden beri burada (Şarkışla'da) büyüdüm, türküleri de elektronik beyin gibi alırdım. Çocukluğumdan beri türkü dinlemeyi, söylemeyi severdim. Sesimi de beğenmiş olacaklar ki bana da mani söyletirlerdi, türkü söyletirlerdi, biri türkü, ağıt yakarsa bana belletirlerdi (ezberletirlerdi). Söylendiği anda unutmamak üzere ezberleyip söylemeye başlardım. Gençken türkünün hikâyesini, manisini, makamını (melodisini) unutmazdım, şimdi unutuyorum. Bazen beni küstürürlerdi ezberlemedim diye bana kızarlardı. Bir öğlen sakız toplamaya gitmiştim, 9-10 yaşlarındayım o sıralar, beni çağırdılar tonuslar geldi, dinlesin de bellesin (ezberlesin) diye. Hemen o dakikada bellerdim. Elin tonusundan banane dedim gitmedim. Nuri geldi seni çağırıyor deyince koştum geldim. Geldim ki "hani Nuri" dedim, "yok" dediler, ben de kızdım "beni niye çağırdınız da buraya getirdiniz" diye. Kızlar giyinip kuşanmış halay çekiyorlar, türkü söylüyorlardı. "Kız Medine gözün kör olmasın belle türküleri" dediler ama ben de kızdım, küstüm bellemem demiştim güya. O gün kızdılar bellemedi kör olası diyorlardı. Bir vakit orada söyledikleri ağıtı söylemiştim de "kız Medine bellemiş türküyü de bize oyun yapıyor" diye şaşmışlardı. Söyledikleri bir ağıdı ezberledim o gün. Cenazelerde ağıt ederlerdi (yakarlardı) onları da ezberletip söyletirlerdi. Benden sonra mahallede söylenirdi yakılan türküler. İhsan (İhsan Öztürk) ses kaydı yapmaya gelirdi, bacımla (Döne Arı) beraber türküleri, oyun havalarını söylerdik. Halayların nasıl oynandığını, adımlarını gösterirdik. İhsan sanatçı arkadaşlarıyla da gelir, onlara dinletip öğretirdi Şarkışla türkülerini. Şimdiye kadar da vermediğim türküler sana nasipmiş.

3. Şarkışla Kadın Ağzı Türkü Örnekleri

Bu bölümde "Şarkışla'da kadınların yaktığı ve söylediği türkülere hangi örneklerle rastlanmaktadır?" şeklinde belirlenmiş olan üçüncü alt probleme ilişkin bulgular yer almaktadır. *Kadın ağzına* has olarak derlenmiş, örnek Şarkışla adetleri bölümünde bahsedilen geleneksel yaşam içerisinde söylenen Şarkışla yöre türküleri incelenmiş, türküler hikayeleri, manileri sunulmuştur.

3.1. Medine'nin Ağıdı

Hanım ağlar Medin(e) ağlar
Yine dumanlandı dağlar
Ben küstüm eniştelere
Yansa içi soğuk bağlar

(Döne'nin kız kardeşi Medine'ye yazdığı mani)

Medine'nin kocası, üç çocuğu ve Medine'yi Şarkışla'da bırakıp Almanya'ya gider. Birkaç sene kalır fakat Medine'yi Almanya'ya götürmemiştir. Bu sırada Almanya'da eşinin başka kadınla birlikte olduğunu duyan Medine Almanya'ya gitmeye karar verir. Fakat eşi yanına gelmesini istemez. Yine de Almanya'ya giden Medine Almanya'da kocasından dayak yemiş, başkalarının yanında kalmış, fabrikalarda çalışmış ve uzun süre zorluklar çekmiştir. Bu esnada çocuklarından haber alamamaktadır. Çocuklarına yazdığı mektuplara gelen cevapta çocuklarına kimsenin sahip çıkmadığını ve kötü durumda olduklarını öğrenir. Medine bir şekilde kocasını da alıp Almanya'dan geri dönmeye ikna eder.

Ağlıyom ağlıyom niye gülmüyom
Çileyi çekiyom suçum bilmiyom
Garalı gönlümle gelin oldum da
Acaba ondan mı gayrı gülmüyom

Kusurum neyise söyle biliyim
Boşa zulüm etme gurban oliyim
Avukatım melek hakimim Allah
Ben davamı o huzurda göreyim

Medine'nin, Almanya'dayken Şarkışla'da bıraktığı üç çocuğuna yazdığı manidir.

3.2. Remzi'nin Türküsü

Remzi küçük yaşta annesiz-babasız kalmıştır. Cemel Köyü'nde okula giden, düzenli ve çalışkan bir öğrencidir. 15-16 yaşına geldiğinde bir kıza sevdalanır. (Şarkışla'da 15 yaşından sonra erkekler "delikanlı" olarak tanımlanır). Remzi bir gün Cemel Köyü Kuzu Ağılı'da bulunan dereye tavşan avına gider. Avının peşinden koşarken ayağı kayar, tüfeği ateş alır ve karnına isabet eder. Türküde geçtiği gibi karnına aldığı isabet nedeniyle bağırsakları yere dökülmüş ve orada hayatını kaybetmiştir. Türküyü Remzi'ye annelik yapan ve çok seven yengesi (amcasının eşi) yakmıştır.

1.
Dutamadım ellerini
Kurşun kırmış bellerini
Bağırsıklar dökülürken
Garşı vermiş ellerini

Bağlantı:
Guzum oy oy oy oy
Yaralım gel gel gel

2.
Remzi'mi gördüm düşümde
Garalı şapka başında
Nasıl yanmam gomşularım
Remzi'm de onbeş yaşında

Bağlantı…

3.
Toygun benim oğlum toygun
Defteri galeme uygun
Yeni yetmelerden seçme
Guzum bir geline vurgun

Bağlantı…

4.
Guz(u)ağılın böyük dere
Guzum burdan savuştu mu
Doğru söyle öğretmenim
Anasına gavuştu mu

Bağlantı…

5.
Hazeli gönlüm hazeli
Gavaklar dökmüş gazeli
İsterseniz açın bakın
Remzim de avşar gözeli

Bağlantı…

6.
Anasının adı Nutu
Ağaçlar döküyor dutu
Sana diyom İzzet gardaş
Zati de gaderim kötü

Bağlantı…

3.3. Çarko'nun Türküsü

Şarkışla'nın yerlisi yaşlı bir kadın vardır, lakap olarak Çarko derler (Fadime). Eşini çok erken kaybeder ve tek çocuğu ile yalnız başlarına kalırlar. Oğlu evlenir, karısı ve annesi ile aynı evde yaşamaya başlarlar. Gelin ise Çarko'ya iyice kötü davranmaya, hatta evden gitmesi için baskı yapmaya başlar. Bu kötü muameleye zaman içerisinde oğlu da dahil olur. Çarko, oğlundan da gördüğü kötü davranışlar ve evden gitmesi için yaptığı baskısıyla kendini sokakta bulur. Akrabalarında, ahırda ve sığınabildiği yerlerde hayatına devam etmeye çalışırken ölür. Oğlu eşine yaranmak için, annesi ölmeden yaptığı kötü davranışları öldükten sonra da devam ettirir bir süreliğine. Karısıyla birlikte Çarko'nun cenazesine gittiklerinde; *"Mezeri iyi çığna da, tekrar gakıp gelmesin."* demiştir. Dışa vuramadığı anne sevgisi içinde dert olmuştur, alkol tüketir ve annesinin ölümünden 40 gün geçmeden kendi de vefat etmiştir. Çarko'nun ölmeden önce oğluna söylediği türküdür;

1.
Ölürüm Allahım ben de ölürüm
Ahır köşesinde ac da dururum
Ben de sana galmam bir gün ölürüm

Bağlantı (1):
Şaştım yolun hangisine gidiyim
Gelin evden goğuyor nasıl ediyim

2.
Armıt(armut) ağacı da boynun ağiyor (eğiyor)
Eller oğlum diyor bana dağiyor (değiyor)
Tek oğlum da beni evden goğuyor (kovuyor)

Bağlantı (2):
Şaştım yolun hangisine gidiyim
Oğlum evden goğuyor nasıl ediyim

3.
Armıt ağacına verdiğim emek
Aman eller benim çektiğim zahmet
Aklı olanlar da istemez evlat

Bağlantı (1)…

4.
Al bebek gül bebek oğlan büyüttüm
Nenni çaldım gucağımda uyuttum
Eller ben oğlumun adın unuttum

Bağlantı (2)…

5.
Aman eşikleri çıkamıyorum
Gakıp(kalkıp) ışığı yakamıyorum
Ellerin yüzüne bakamıyorum

Bağlantı (1)…

3.4. Harmanaca Savuşturdum (Asker Ağıdı)

"Bu türküyü, biz yayladayken "Tonuslular" (Tonus: Şarkışla'da bir köy ismi) geldiğinde söylüyorlardı. Ben de küçüktüm 9-10 yaşlarında. Beni çağırdılar Tonuslular geldi, dinlesin de bellesin (ezberlesin) diye. Hemen o dakikada bellerdim. Elin Tonuslusundan banane dedim. Nuri geldi deyince koştum geldim. Geldim ki hani Nuri dedim yok dediler ben de kızdım beni niye çağırdınız getirdiniz diye. Kızlar giyinip kuşanmış halay çekiyorlar, türkü söylüyorlardı. Söyledikleri bir ağıdı ezberledim o gün." (Köseoğlu, 2018). Evin tek erkek çocuğudur. Çok severek bir kızla evlenir. Tek çocuk ve aynı zamanda erkek olduğu için de ihtişamlı bir düğün yapılır. Aynı ihtişamla da asker uğurlaması yapılmıştır. Askere daha çocuğu bile olmadan, eşiyle evliliklerine doyamadan gitmek zorunda kalır. Bir gün künyesi gelir askerden ve beraberinde ateş düşer evlerine. Karısı yalnızlığı kaldıramayınca başka bir adamla evlenmek durumunda kalmıştır. Bu hikaye üzerine "ağıt" tarzındaki bu türküyü; annesi ve teyzesi yakmıştır.

1.
Harmanaca savuşturdum
Yarim bensiz sallanıyor
Golunda çavuş nişanı
Ta geriden allanıyor

2.
Nirde yiğidin anası
Battı guzuyun hanesi
Alaca'ya gelin olmuş
Oğluyun telli sunası

3.
Gurban oluyum süpürge
Niye tohumun doküldü
Sana diyom böyük oda
Böğün him daşın söküldü

Not: "Harmanaca savuşturdum": harmana kadar yolcu ettim anlamındadır. "Gurban oluyum süpürge"; ağıdı yakan kişi yanında kimse olmadığı için derdini "süpürge otu" ile paylaşmakta olduğunu, "sana diyom böyük oda, böğün him daşın soküldü" dizesinde de; evin erkeği askerde öldüğü için o evin artık ıssız kaldığı, ev halkının ocağının söndüğü anlamında kullanılmıştır. (Alaca: köy ismi.)

3.5. Mehmet'in Türküsü
İki sevdalı uzun sure boyunca kavuşamaz. Mehmet çok fakir ve askerliğini yapmamış bir delikanlıdır. Ali Çavuş bu şartlar yüzünden kızı Ayşe'yi Mehmet'e vermek istememektedir. Bütün mahalle Mehmet'in durumuna üzülmektedir.

Mahalleli tarafından yazılan manilerden bir dörtlük;

Yukarı oba yurdunuz
Meclisimi kurdunuz
Ali Çavuşun kızını
Memmet'e çok mu gördünüz

Mehmet, Ali Çavuş'u ikna edemeyeceğini anlayınca Ayşe'yi kaçırmaya karar verir. Kaçırır evlenir fakat Ayşe'yi de yoksulluk çekecekleri bir hayata sürüklemiş olur. Fakirlik içinde bir evlilik sürdürmeye çalışırlarken Mehmet'in askerlik zamanı gelir. Bu sırada Ayşe hamiledir ve Mehmet olmadan çocuklarını doğurmak zorundadır. Mehmet'in kardeşinden de destek alamamış ve uzun süre boyunca Mehmet'e yolladığı mektuplarına cevap gelmez. Yaşadığı zorlukları türkülere dökerek derdini şu şekilde anlatmıştır;

1.
Trene bindin de dönüyor teker
Gurbetin yolları bek uzun çeker
Askere gidenler olmalı bekar
Vallaha unutmam yarim ben seni

2.
Elbiseni aldım duvara astım
Gucücük guzunu bağrıma bastım
Ben de gardaşına darıldım küstüm
Hiç gelip de hallarımı sormuyor

3.
Açık denizlerde ördekler yüzer
Tayyare meydanı zabitler gezer
Adam karısından böyle mi bezer
Bağrin el gader de pusula yazar

3.6. Ümüs'ün Ağıdı

Ümüs (Ümmü Gülsüm) sevmiş, kaçmış gelmiş Haydar'a. Köse Halil'in Oğlu, Holdurlar'ın Dellal'ın kızıyla olmaz birlikte demiş oğlanın ailesi zira; "keçe keyliğe, gümüş düğme yakışır mı?" Bir türlü evlenememiş Ümüs ve Haydar. Ümüs evden üç kez kaçmış Haydar'a fakat yine kavuşamamışlar. Ümüs her kaçıp geldiğinde Haydar oturup ağlar, ailesine laf geçiremediğini söylermiş. Ümüs artık bu evliliğin olamayacağını anlamış ve Haydar'a kaçmaya çalışmaktan vazgeçmiş. Bir gün Yozgat Boğazlıyan'a bağlı Mamalı köyünden dünür geliyor, alıp götürecekler Ümüs'ü demişler Haydar'a. Ümüs'e talip olan genç Nuri de babayiğit, yakışıklı biriymiş. Ümüs'ün gelin gitmesini istemeyen Haydar atları alıp peşlerinden gitmiş. Karşılamış yolda, sormuş nereye götürüyorsunuz diye. Babayiğit Genç Ümüs'e sormuş, "ne diyorsun, bunları dönüp de vursam yerinde mi?" diye. Ümüs "ben atı çevirip söyleyim, dönmezlerse ilk beni vur sonra onları vur" demiş. Ümüs Haydar'a "ocağı batasıca, ben üç kere el kadar yüzüme, kalkan kadar kara çaldım, sen sözünü geçiremedin, ben vardım gidiyorum beni niye yolumdan ediyosun?" demiş. Haydar ağlamaya başlamış, ikisi de dönmüşler kendi yollarına gitmişler. Ümüs de Mamalı köyüne gidene kadar ağlamış.

1.
Tavuskuşu gibi çöküp oturma
Derdin bir ikene bine yetirme
Etme Nuru gurbet bizi götürme
Mağer söz ağızdan bir kez çıkarmış

2.
Karşıki dağları Nur(u)oğlan aştı
Nuru'nun ettiği hançeri geçti
İki emmi gızı goluma düştü
Bu nasıl iş idi geldi başıma

3.7. Uyandım Ki Ağ Bebeğim Ağlıyor

Şarkışla'nın köklü ailelerinden birinin oğlu olan Mustafa (Hacı oğlu Hacı Mustafa), Tonus Köyü'nden (Tonus Kasabası) bir kıza sevdalanır. Kızın durumu iyi olmadığı için hiç istenmemiş. Fakat oğlunu sevdasından vazgeçiremediği için alelade bir düğün ile kızı oğluna alır. Sonrasında geline evde huzur vermez. Her gün evden gitsin diye gelinine işkence eder ama başaramaz. Günün birinde kızları olur, kayınvalide de bunu bahane ederek "erkek çocuk doğuramaz, sana gelinlik edemez" der ve gelinini evden kovmayı başarır. Sonra oğluna başka bir kız ile evlendireceğini söylese de nafile, delikanlı eşini öyle çok seviyormuş ki çocuğu her ağladığında karısına olan sevgisini daha çok hissetmiştir. Babanın, kızının anne hasretini hafifletmek için yapabileceği fazla bir şey yoktur ve efkarlanarak bu türküyü (yakar) söyler;

1.

Uyandım ki ağ bebeğim ağlıyor
Ağlıyor da ciğerimi dağlıyor
Anan altınınan gönüm eğliyor
İstemem altını başını yesin

2.

Eşikten çıkarken sıktı elimi
Salladı fistonu büktü belimi
Onun için istiyorum ölümü
Ölüm golay ayrılması zor imiş

3.

Yüce dağ başında yayılan atlar
Yarimin goynuna girmesin yâdlar
Mezarım üstünde beş garış otlar
Bitmeyince gönül yardan ayrılmaz

Bu e-Kitap Kutay ÖZTÜRK tarafından 2019 yılında yazılmış olan
ŞARKIŞLA YÖRESİ KADIN AĞZI TÜRKÜ YAKMA VE SÖYLEME GELENEKLERİ
başlıklı Yüksek Lisans Tezi'nden sadeleştirilmiştir.